

M. TAYYIB GÖKBİLGİN (İstanbul)

SOKOLLU MEHMED PAŞANIN BİR TALIMATI VE 1572 TARİHİNDE BOSNA İLE ALÂKADAR BİRKAÇ VESİKA

Sokollu Mehmed Paşanın Sultan Süleymanın vefatında nekadâr müdebbirane hareket ve vaziyeti pek güzel idare ettiđi bütün tarihlerimizde kaydolunmaktadır. Peçevi bu hususta »Mehmed Paşa-yı Tavil bu sırrı ihtifâda bir mertebe takayyüd ve ihtimam buyurdular ki reisulküttâb Feridun Beyden gayrı bir ferde ifşa itmeyüb...« demektedir.¹ Müverrih Selânikî ise, bizzat bu seferde bulunduđunu, sadrı azamın aldıđı tertiblerin mükemmeliyetini, Feridun Beyle birlikte Divan içtimama davet edilen vezirlerin çadırlarını nasıl dolaştıđını uzun uzun anlatır.² Bu itibarla Feridun Beyin bu meselede vereceđi malûmatın bizim için nekadâr kaymetli elacađı kendiliğinden anlaşılmalıdır.

Filhakika, o sırada sadrıazamın sır kâtibi bulunan Feridun Bey Sigetvar seferi için yazdıđı müstakıl eserinde³ »Vezir-i sahîb-i tedbir hazretleri tahtıdır-i kazâya rızadan sonra umur-ı saltanatda hüsnü tedbir ve tedarükü dilpezir üzre olub ikdam ve ihtimam ettükleridir« başlıđı altında Sokollunun bu sırada aldıđı tertib ve tedbirleri etraflıca anlatmıştır:

»Evvela içerüden varid olan tezkireye bu vecihle cevab-ı savâb buyurdular ki asla ve kat'a bu sırrı lâzımlühtifâ efrâd-ı aferidei nev'i insandan bir ferde ifşa ve inba olunmaya... Bir kimse bir nokta mikdar ifşa-yı esrar eyleye, âlâ ve edna her kim gerekse olsun, hakaret olunub muhkem ve münteha hakkından gelinmek mukarrerdir. Ana göre her kiři basiret üzre olsun, ihbar eylemekten hazer eylesünler, deyü tenbih ve tekid olundu. Ve andan sonra içerüde olan mahrem-i râza, iki kâtım-i esrardır, müşarün-ileyh... hazretleri mahfice tezkire gönderüb imâ ve işaret buyurdular ki Kapucular Kethudası Dergâh-i Âliye davet olunub sipariş eyleyeler, ki Padişah... hazretlerinin mizac-ı şerifleri bi hamdillah ifakat üzredir, amma bu kal'a bukadâr zaman eğlenüb fetholunmaduđuna gayetle bihüzur olmuşlardır. Emri-şerifleri budur ki bugün elbette bu kal'a fetholunmak gerektir, deyü vezirler ve beylere ve sair serâmedi sipahiye ve hücumke cenk eylemekte ihmall ve imhâl edenlere itab-ı azım olmak mukarrerdir. Var, vezir-i azama haber ver, deyeler...«⁴

Feridun Beyin bize naklettiđi bu satırlarda sadrıazamın padişahın vefatının hemen akabinde derhal nasıl tedbirler aldıđını ve ölüm haberinin duyulmaması için nekadâr hassasiyet gösterdiđini görüyoruz.

¹ Peçevi Tarihi, I, s. 419.

² Selânikî Tarihi, s. 48, v. d.

³ نزعة الأسرار الاخبار ددسفر سكتوار (طوبقيو سراي، خزينة كتيخانه سي، نومرو 1339)

⁴ Mezkûr eser, v. 69.

Sokollu Mehmed Paşanın bu sırada yazdığı bir mektup veya talimat yeni elimize geçmiş bulunmaktadır. Tarihi ve başlığı bulunmayan bu mektup Topkapu Sarayı Arşivinde E. 11680 numerodadır.⁹ Onun muhatabına bu münasebetle verdiği emir ve direktiflerini ihtiva etmektedir. Vesilkanın tarihi, içindeki bir fıkradan çıkarılabilir. Buna göre bu mektup Kanuninin vefatından yirmi gün sonra yazılmıştır. Padişah, Selânikînin de sarih olarak kaydettiği gibi, »safer ayının yirmi ikinci cumaertesi gecesi sabaha dört saat kala...« (7 eylül 1566) vefat etmişti. Şu halde bu mektup ta bu tarihten 21 gün sonra, yani 27 eylül 1566 da (13 rebiülevvel 974) yazılmış demek oluyor.

Kime hitaben yazıldığı mes'elesine gelince, bunun, padişahın na'sının yanında bulunanlardan ve bu sırta vâkif olanlardan birinin bulunduğu muhakkaktır. Feridun Beyin, yukarda naklettiğimiz kaytlarında, sadriazamın »içerüde olan mahrem-i râza, ki kâtim-i esrardır, ... mahfice tezkire gönderüb...« dediğine göre bu sır saklayan zat Selânikîden öğrendiğimiz iç ağalarından ya Kapu ağası Yakub Ağa veya Çukadar Mustafa Ağa, yahut ta ve aplebi ihtimal bilâhara Sokolluya damad olan Silihdar Cafer Ağadır. Bu sonuncunun yazısının padişahın yazısına çok benzemesi ve Sigetvarda Sultan Süleyman namına yazılan hattı hümayunların onun yazısı ile olması, bu mektuptaki ifadelerle eyice tevafuk etmekte ve bu »kâtimi esrar«ın Silihdar Cafer Ağa olacağı kanaatını uyandırmaktadır. Çünkü tezkirenin sonunda Sokollu diyor ki »Beylerbeyilik verilsin, deyü arz üzerinde yazılmasın, bizim tezkirede işaret edisin«. Madamki doğrudan doğruya ona, padişaha ait olması lâzım gelen hattı yazması, işaret etmesi bildirilmektedir, ve Cafer Ağanın bu işi gördüğü mülmüdü, o halde bu mektubun Silihdar Ağaya — bilâhara beylerbeyi ve vezir Cafer Paşadır — hitaben yazıldığını kabul edebiliriz.

Bu mektupta evvelâ Pertev Paşadan gelen mektuptan ve onun Erdelde Gyula kal'asını aldıktan sonra ne suretle hareket etmesi icap ettiğinden ve ona gönderilecek cevaptan bahis vardır. Sadriazamın kararı o merkezdedir ki, orduyu hümayunun Sigetvardan Budine gitmesi ve orada Pertev Paşa orduyu ile birleşmesidir. »İnşallah beher hâl biz Buduna varuruz, varmayınca maslahat eyü olmaz« demektedir. Sonradan bu tasavvurdan vazgeçtiği hadisâtın seyrinden anlaşılmaktadır.

Sadriazamın ikinci olarak bahis konusu ettiği şey padişahın ruhuna mevlûd okutturulmasıdır. Otağı hümayunda 12 rebiulevvelde Hafız Mahmud Çelebi tarafından mevlûd okunduğunu bildiren Selânikî, bu mektuptaki tarihten bir gün evvelki tarihi kaydettmektedir. Sadriazamın bu mevzuda iç ağalarına tavsiyesi, mevlûdun »seferi ... muhtasar« tutulması, böylece bunun için sarfedilecek şekere 500 flori harcanacağını hesaplanmasına göre, bu hususta bir tasarruf temin edilmesidir.

Sokolu bu mektubunda padişahın vefatı haberinin hiç kimseye duyurulmaması hususuna ehemiyet verdiğini göstermekte, hariçte buna dair söylenen sözlerin Haremi hümayunun mazbut olmadığından ileri geldiğine teessüfünü bildirmektedir. Diğer taraftan, şehzade Selime gönderilen Hasan Çavuşun Basra tarafından gelen ulak ile nerede karşılaştığını ve şu sırada mahalli maksûda ulaşmış olacağını anlatmasından sabırsızlandığı da anlaşılmaktadır. Basradan gelen adam, Basra beylerbeyi Feruh Paşanın vefat haberini ve yerine Zekiye sancakbeyi Derviş Ali Beyin münasip olduğu hakkında Bagdad ve Diyarbekir beylerbeyileri ile Basra ümerasının inhâlarını getiriyordu. Selânikî bu mes'eledede vefat eden Basra beylerbeyisinin Der-

⁹ Vesika I.

viş Ali Paşa olduğunu söylemekle yanlış malûmat vermektedir.⁶ Sadriazam bu in-hâyı münasip görmekte ve »Verilsin« diye işaret eylesesini, yani padişahın yazısını taklid ile bir hattı hümayun yazmasını »kâtım-i esrar«-a, Silâhdar Cafer Ağaya emretmekte idi. Görülüyor ki bu mektup, hem Sokollu Mehmed Paşanın kaleminden çıkmış olmak, hem bazı hakikatları ortaya koymak bakımından, oldukça enteresandır.

Bu yazımızda neşrettiğimiz diğer vesikalar, Sokollu Mehmed Paşanın sadrı azamlığı devrine ve 1572 senesine ait olarak, Bosna ile alakadar ve bazı meseleler hakkında bize yeni bilgiler veren bazı hüküm ve tezkirelerdir.

Bunlardan biri 11 safer 980 (23 haziran 1572) tarihli olup Bosna zaimlerinden Klis livası pençik rüşûmuna emin olan Zaim İbrahim'in hazineye bu tarihte 18.000 akçe teslim olduğuna dairdir.⁷

İkincisi⁸ Saray ve Neretva kadısı ve mukataât nazırı⁹ bulunan zata 20 safer 980 (2 temmuz 1572) tarihinde gönderilen şöyle bir hükümdür: Bosna livasında mevcut akıncı taaifesi baştinalarının 976 senesi resimlerini toplamaya memur olan Sağ Gureba cemaatından Mustafa bazı şikayetler yapmakta ve musaddak rüşûm defterinde kayıtlı bazı baştına sahiblerini türlü bahanelerle vergilerini vermediklerini ve bu yüzden hazineye zarar geldiğini bildirmektedir ki bunun üzerine alâkalı makam bulunan ve mukataa işlerindeki yolsuzluk ve aksaklıklara da bakması vazifesi icabından olan Saray kadısına »defter mucibince mukayyed olan haraçlı baştinaların bikusûr taleb« ettirmesi ve diğer taraftan bu gibi baştinaları zaptetmiş olan sipahi taaifesine tenbihatta bulunulması emrolunmaktadır.

Üçüncü bir hüküm Saray ve Neretva kadısına, Saray kazasına tabi 12 haneli Rakova Noga karyesi halkının derbehdci ve buradaki kârbansarayı görüp gözetmek, âyende ve revendeye hizmet etmek mukabilinde tekâlifî örfiye, cerehor ve mîri livaya mütaallik hizmetlerden muaf ve müsellemlerini hususunda verilen 2 rebîülevvel 980 (13 temmuz 1572) tarihli emri bildirmektedir. Bu hüküm, kadı tarafından görüldükten sonra, ellerine verilecek ve bundan sonra kimse bu gibi tekâlif mevzuunda onlara müdahale edemeyecekti.¹⁰

Bu tarihte Bosna sancağı beyinin Mehmed Bey olduğu ve Sigetvar seferinde kendi zimmetinde mîri zahire behasından zimmetlerinde 37.589 akçe kaldığı ve bunlarla birlikte 25 safer 980 de nakdiye ve flori olarak 5.383 akçeyi hazineye teslim eyledikleri 11 rebîülevvel 980 (23 temmuz 1572) tarihli diğer bir hükümden anlaşılmaktadır.¹¹

Bu mevzuda zikredeceğimiz sonuncu vesika, Mehmed Beyden önce Bosna sancakbeği olduğu anlaşılan Hasan Beyin vâki müracaatı üzerine verilen beratı hümayundur. Hasan Beyin Divan-ı Hümayuna bildirdiğine göre Bosna sancağında Birçe mahiyesinde Srednje Rudişte ve Berdarye ve Gornje Rudişte ve Yumnovişte adlı mahallelere knez olan Vukman isimli zimmî ölmüş ve yerine oğlu Klisura geçmiş ve bu vazife için bir beratı hümayun da almış iken beratını kaybetmiştir. Şimdi sâbık sancakbeyi, bu adamın her suretle yarar ve mîri mali toplamakta gayreti

⁶ Tarihi Selaniki, s. 47.

⁷ Vesika II.

⁸ Vesika III.

⁹ Bu hususta bak: Tayyâb Gökbilgin, XVI asırda mukataa ve iltizam işlerinde kadılık müessesesinin rolü, IV. Türk Tarih Kongresi, s. 433, v. d.

¹⁰ Vesika IV.

¹¹ Vesika V.

görüldüğü cihetle yeni bir berat istemektedir. Bu talep üzerine Bâbi Âlî yeni beratı vermekte ve »kamun üzere knezlik hîdmeti« ni de bilvesile belirtmektedir. Mez-kûr mahalleri şenletmek, ihya ve tâmir etmek, yani iskân ve îmar işlerine ehemiyet vermek, hazine matlubâtını toplamağa giden memurlara, eminlere de lâzım gelen muavenet ve muzaheretî göstermek knezlik vazifesi cümlesindedir. 5 rebi-ülâhir 980 (15 ağustos 1572) tarihinde verilen bu yeni berat, kendisine vilayet defteri mucibince tanınmış hakları teyid etmekte, ayrıca »hâric-i ez defter hayma-ne buldukta dört nefer rayaya mutasarrıf« olabilmelerini kabul eylemektedir.¹²

Bosnanın henüz eyalet olmadığı ve sancak halinde idare edildiği bir devre ait bu vesikaların, Bosna tarihinin bazı cebhelerini daha fazla aydınlatmaya hizmet edecekleri ümit olunabilir. Zâten, Osmanlı imparatorluğunun XVI asır tarihine ait birçok boşlukların daha uzun zaman mevcut kalabileceği, bu hususa dair arşiv vesikalarının bilinmesinin ve neşrinin bir hayli müddet sürebileceği düşünülürse, bilgilerimize — nekadar mütevazî olursa olsun — yeni ilâveler tarih mün-teziplerei için bir fayda ve haz mevzuu olabilecektir.

JEDNO UPUTSTVO MEHMED-PASE SOKOLOVIĆA I NEKOLIKO DOKUMENATA IZ 1572 G. KOJI SE ODOSE NA BOSNU*

U svim turskim istorijama se navodi kako je Sokolović Mehmed-paša pametno postupio i kako se vrlo dobro snalazio u teškoj situaciji prilikom smrti sultana Sulejmana Zakonodavca. Pečevi o tome veli ovo: »Visoki Mehmed-paša toliko se je trudio i nastojao da prikrije ovu tajnu i nije je nikom otkrio osim šefu divanske kancelarije Feridun-begu.¹ A istoričar Selaniki opširno iznosi da je veliki vezir lično bio na ovoj vojni, da su mjere koje je poduzeo bile savršene, da je zajedno s Feridun-begom obilazio šatore vezira koji su pozvani na sjednicu Divana.² S obzirom na to, samo se po sebi razumije, koliko mogu biti za nas dragocjeni ti podaci, koje nam o tom pitanju daje Feridun-beg.

Stvarno, Feridun-beg, koji je tada bio sekretar velikog vezira za predmete povjerljive prirode, u svom djelu »Nüzhât-u esrâr-il-ahbâr der sefer-i Sigetvar«³ o vojni na Siget pod naslovom »Efikasne mjere i odgovarajuće pripreme Njegove ekselencije pronicljivog vezira koje je poduzeo — pošto se pokorio sudbini — i njegovo nastojanje i staranje o državnim poslovima« opširno izlaže pripreme i mjere koje je ovom prilikom poduzeo Sokolović:

»Prvo, na izvještaj koji je došao iznutra odgovorio je pravilno i u tom smislu, da se apsolutno nikom ni živom ne odaje i ne saopštava ova tajna koja se mora kriti... Ako neko ma šta oda, bio on najviši ili najniži, kogod bude, biće ponizen i bez sumnje najstrožije kažnjen. Prema tome strogo je opomenuo da svaki otvori oči da se ne bi od njega što čulo. Tako je to utvrđeno i upozoreno.

Nakon toga Njegova ekselencija spomenuti ... potajno je poslao ispravu povjerljivom licu koji je bio unutra, a koji je bio čuvar tajni, i naredio, da se na

¹² Vesika VI.

* Preveo H. Hadžibegić.

¹ Pečevi Tarihi, I, s. 419.

² Selaniki Tarihi, s. 48, v. d.

³ Topkapu Sarayı, Hazine Kütüphanesi, br. 1339.

Visoku Portu pozove starješina kapudžija i da mu se pretstavi, da stanje Njegova Veličanstva ... ide nabolje, ali da je veoma uznemiren zbog toga, što se toliko bavi s ovom tvrđavom, a da još nije zauzeta. Njegova je časna zapovijest da ova tvrđava treba svakako da bude osvojena danas. I treba da se tvrđava isprazni i očisti od nevjernika. Sigurno je da će dobiti veliki ukor veziri, begovi i ostale odabrane spahije i svi oni koji zanemaruju i odugovlače borbu. I neka kažu starješini kapudžija: Idi, obavijesti o tome velikog vezira...»⁴

U ovim redcima koje nam prenosi Feridun-beg vidimo, kako je neposredno poslije smrti sultana odmah poduzeo mjere predostrožnosti i koliko je bio oprezan, da se vijest o smrti ne bi čula.

Ponovo mi je došlo u ruke jedno pismo ili uputstvo, koje je ovom prilikom pisao Sokolović Mehmed-paša. Ovo pismo, koje nema datuma niti početka, nalazi se u Arhivu Topkapu Saraja pod brojem E.11.690.⁵ Ono sadrži naređenja i direktive koje je tom prilikom dao licu kome ga je uputio. Datum ovog dokumenta se može izvući iz jednog pasusa u njemu. Prema njemu ovo je pismo napisano dvadeset i jedan dan nakon smrti Zakonodavca. Kao što je Selaniki jasno zapisao, car je umro »dvadeset drugu noć mjeseca safera uoči subote četiri sata pred zoru...« (7 septembra 1566). A to znači da je ovo pismo napisano 21 dan poslije ovog datuma, tj. 27 septembra 1566 godine (13 rebiulevela 974).

Što se tiče pitanja kome je pisano, sigurno je da je to bio jedan od onih koji su se nalazili pored carevih zemnih ostataka i koji su znali za ovu tajnu. Prema onome što veli Feridun-beg u svojim zapisima, da je veliki vezir »potajno poslao ispravu povjerljivom licu koji je bio unutra, a koji je bio čuvar tajni...«, ova ličnost koja je čuvala tajnu mora da bude jedan od unutarnjih dvorskih aga: ili Kapuagasi Jakub-aga ili Čokadar Mustafa-aga ili — a što je najvjerojatnije — Silidar Džafer-aga, kasniji zet Sokolovića, o čemu nam daje podatke Selaniki. Činjenica da je pismo ovog posljednjeg mnogo slično carevom pismu, da su u Sigetvaru carske zapovijesti na ime sultana pisane njegovim rukopisom, dosta se podudara s navodima u ovom pismu i daje uvjerenje, da će ovaj »čuvar tajni« biti Silahdar Džafer-aga, jer na kraju isprave Sokolović veli ovo: »Neka se ne piše na izvještaju caru da se daje beglerbegluk, nego ti to naznači na mojoj ispravi.« Pošto mu se kaže da on stavi i napiše carsku zapovijest, a poznato je da je taj posao obavljao Džafer-aga, onda možemo usvojiti, da je ovo pismo pisano Silahdaru Džafer-agi, kasnijem beglerbegu i veziru Džafer-paši.

U ovom uputstvu na prvom mjestu se govori o pismu koje je došlo od Pertev-paše i kako bi trebalo da postupi nakon zauzimanja tvrđave Đula u Erdelju i o odgovoru koji će mu se poslati. Veliki vezir je zaključio, da carska vojska iz Sigetvara ide u Budim i da se tu sjedini s Pertev-pašinom vojskom. On kaže: »Ako bogda, mi ćemo svakako doći u Budim. Ne bi valjalo a da se ne dođe.« Iz daljeg toka događaja se vidi, da je on kasnije odustao od ove namjere.

Kao druga stvar o kojoj je veliki vezir govorio jest zahtjev da se za cara prouči mevlud. Selaniki, koji saopštava da je 12 rebiul-evela u carskom šatoru proučen mevlud od strane Hafiz Mahmud Čelebije, datira ovaj događaj za jedan dan ranije nego što je u ovom pismu. Prema onome što je veliki vezir u toj stvari preporučio unutarnjim agama, da se mevlud održi »kratko... kao na putu«,

⁴ Navedeno djelo, list 59.

⁵ Dokumentat I.

njegovo pretpostavljanje da će se ovom prilikom potrošiti 500 dukata za šećer, to je da se u ovoj stvari osigura neka ušteda.

Sokolović u ovom svom pismu pokazuje da pridaje veliku važnost tome, da se vijest o carevoj smrti ne pročuje, on izražava žaljenje, da riječi koje se o ovome govore na vani dolaze zbog toga, što carski harem nije zaštićen. S druge se strane iz njegovog izlaganja, gdje se je Hasan Čauš — koji je poslan princu Selimu — sreo s pismoñošom koji je došao iz Basre, da je u međuvremenu vjerovatno stigao do željenog mjesta, primjećuje da je on postajao nestrpljiv. Čovjek koji je došao iz Basre donio je od beglerbega Bagdada i Dijarbekra i zapovjednika Basre izvještaj o smrti basnanskog beglerbega Feruh-paše i predlog da bi mjesto njega bio podesan Derviš Ali-beg, sandžakbeg Zekije. Selaniki u ovom pitanju daje pogrešne podatke s tim što kaže, da je beglerbeg koji je umro bio Derviš Ali-paša.⁶ I veliki vezir smatra ovaj predlog umjesnim i naređuje »čuvaru tajni« Silihdar Džafer-agi, da naznači »Neka se dade«, tj. da napiše jedan »Hatt-ı humâyûn« imitirajući carevo pismo. Vidi se da je ovo pismo dosta interesantno i sa gledišta, što je proizašlo iz pera Sokolovića Mehmed-paše i što čznosi na vidjelo neke stvarne činjenice.

Drugi dokumenti koje objavljujemo u ovom radu jesu neke zapovijesti i potvrde, koje se odnose na Bosnu i koje nam daju nove podatke o nekim pitanjima, a koje spadaju u doba velikog vezirstva Sokolovića Mehmed-paše, naime iz 1572 godine.

Prvi od ovih datiran je 11 safera 980 godine (23 juna 1572), a odnosi se na to da je blagajni predano 18.000 akči od strane Zaima Ibrahima, jednog od bosanskih zaima koji je bio povjerenik za pristojbe pendžik u Kliškom sandžaku.⁷

Drugi je zapovijest⁸ koja je 20 safera 980 godine (2 jula 1572) upućena kadiji za Sarajevo i Neretvu i inspektor u mukate,⁹ a koja sadrži ovo: Mustafa iz odreda »Sağ gureba«, koji je zadužen za kupljenje pristojbi za 976 godinu od baština onih akindžija, koji se nalaze u Bosanskom sandžaku, pravi neke pritužbe i izvještava, da posjednici nekih baština, koje su zapisane u defteru za pristojbe, pod raznim izlikama ne plaćaju svojih poreza, pa da se zbog toga čini šteta blagajni. Zbog toga se naređuje sarajevskom kadiji kao nadležnom organu, čija je dužnost da ispituje nepravilnosti i nedostatke u poslovima mukata, da omogući da se prema defteru i bez odlaganja traže upisane haračke baštine, a s druge strane da opomene spahije koji su ovakve baštine zauzeli.

Treći dokumenat sadrži naređenje od 2 rebiul-evela 980 godine (13 jula 1572), koje je izdato sarajevskom i neretvanskom kadiji u pogledu toga, da je narod sela Rakova Noga sa 12 kuća, koje pripada sarajevskom kadiluku, oslobođen i riješen običajnih tereta, od džerehora i od službi sandžakbegu, jer su oni derben-dži je i zato što oni nadgledaju i čuvaju ovdašnji karavansaraj i što se nalaze na usluzi onima koji dolaze i prolaze. Pošto se ova zapovijest pregleda od strane kadije, ostaviće se u njihovim rukama, a ubuduće neće im se niko miješati u pogledu ovakvih daća.¹⁰

⁶ Selaniki Tarihi, s. 47.

⁷ Dokument II.

⁸ Dokument III.

⁹ O ovom vidi: Tayyib Gökbilgin, XVI asırda mukataa ve iltizam işlerinde kadılık müessesesinin rolü, IV Türk Tarih Kongresi, s. 433, v. d.

¹⁰ Dokument IV.

Iz druge jedne zapovijesti od 11 rebiul-evela 980 godine (23 jula 1572) saznaje se, da je u ovo doba bosanski sandžakbeg bio Mehmed-beg^a i da je za vojne kod Sigeta ostao dužan 1.940 akči za namirnice, a da je opet odred »Sağ bölük ulufecileri« ostao dužan za namirnice u vrijednosti 37.589 akči, ali da su oni 20 safera 980 godine (23 jula 1572) predali blagajni u gotovu novcu u filurijama 5.383 akče.¹¹

Posljednji dokumenat koji ćemo spomenuti u ovom radu je carski berat, izdat na izvještaj Hasan-bega, koji je (kako se vidi bio bosanski sandžakbeg prije Mehmed-bega^b. Prema onome što je Hasan-beg izvijestio carski divan, umro je štićenik po imenu Vukman, koji je bio knez u Birčanskoj nahiji za mjesta Srednje Rudište, Berdarje, Gornje Rudište i Jumnište, te je na njegovo mjesto došao njegov sin Klisura. On je za ovu dužnost dobio carski berat, ali je taj svoj berat izgubio. Sada bivši sandžakbeg traži novi berat, s obzirom da je ovaj čovjek u svakom pogledu vrijedan i da stvarno pomaže u prikupljanju državnih prihoda. Na ovo njegovo traženje Visoka porta izdaje novi berat i tom prilikom iznosi šta je »kneževska dužnost po zakonu«. U dužnost kneževske službe spada podizanje spomenutih mjesta, njihovo oživljavanje i popravljavanje, tj. davanje važnosti poslovima oko naseljavanja i izgradnje, pružanje potrebne pomoći i podrške činovnicima i povjerenicima koji idu da kupe potraživanja blagajne. Ovaj novi berat, koji je izdat 5 rebiulahira 980 godine (5 avgusta 1572), potvrđuje mu prava koja su priznata po vilajetskom defteru. Pored toga »kada nađe nomada koji su izvan deftera, ima pravo na četiri rajetina«.

Nadati se je, da će ovi dokumenti, koji se odnose na onaj period Bosne, kada ona još nije bila ejalet nego sandžak, poslužiti još boljem osvjetljavanju nekih strana bosanske istorije. Ako se bude mislilo na to, da će mnoge praznine koje se ustvari tiču istorije Osmanske imperije u XVI vijeku još dugo vremena postojati, novi prilozii, ma koliko oni bili skromni, biće nam od koristi za bolje poznavanje istorije i pružiće i zadovoljstvo ljudima koji se njome bave.

^a To je Mehmed-beg Sokolović, stričević velikog vezira Mehmed-paše. On je bio bosanski sandžakbeg od 974—982 (1566—1574) godine, a veliki vezir od 1013—1015 (1604—1606) godine. — H. Hadžibegić.

¹¹ Dokumentat V.

^b Hasan-beg je sin Sokolovića Mehmed-paše. On je bio bosanski sandžakbeg od 969—970 (1561—1562) godine.

Iza njega za bosanskog sandžakbega postavljen je zet Sokolovića Mehmed-paše Bosanac Sinan-beg sin Bajramagin. Na tom je položaju ostao do 972 godine (1564), a zatim je oko dva-deset godina bio hercegovački sandžakbeg.

Zatim je za bosanskog sandžakbega došao Sokolović Mustafa-beg, stričević velikog vezira Mehmed-paše. Godine 1566 postavljen je za budimskog beglerbega i ostao je na toj dužnosti osam godina.

Poslije njega bosanski sandžakbeg bio je navedeni Mehmed-beg Sokolović do 1574 godine.

Iza toga postavljen je bosanskim sandžakbegom Sokolović Ferhat-beg, koji je u tom svojstvu ostao do 1583 godine, kada je Bosna postala zaseban ejalet i pašaluk. Ferhatbeg je dobio rang paše i postavljen za prvog bosanskog valiju (1583—84), a zatim je kratko vrijeme bio budimski beglerbeg.

Znači da su članovi porodice Sokolovića upravljali Bosnom preko dvadeset godina. — H. Hadžibegić.

1

Uputstvo koje je prilikom smrti sultana Sulejmana Zakonodavca napisao Sokolović Mehmed-paša o stvarima koje je trebalo izvršiti.

Istanbul, Topkapı Sarayı Arşivi, br. E. 11680.

« حالیا پرتو پاشا حضرت تارندن کلان مکتوبی کوندرمش سن و اکا جوابی نیجه وریلور دنلمش حالیا سعادت او پادشاه اغزندن بر مکتوب مسوده اولنوب خط همایونلرینه مشابه بر وضع اولدی کورک اصلی وارسه صاروب و مهرلیوب کوندرمش سن و ادملرینه رعایت اولنماق خصوصی دنلمش بهر حال بر مقدار توتی وریلور انلورک رعایتی اولدر و بو کیجه مولود اوقو تدرکوز الله تعالی ثوابی مرحومک روح پر فتوحه ارشدرب حسنود ایلیه حظ ایلد کلشومی و بو کون یگومی بر کون باصدی هر ان خیره متظروز حقندن اوماز که خیلور میسر ایده

مالی و دیوارها حضرت مال بده کله ده مکتوبه کوندرمش سن و اکا جوابی نیجه وریلور
 حاکمین مالی حاکم مالیه افزنده بر کوندرمش سن و اولنوب خط همایونلرینه
 مشابه بر وضع اولدر کورک اصل وارسه صاروب و مهرلیوب کوندرمش سن
 و لومالیه رعایت اولنماق خصوصی دنلمش بهر حال بر مقدار
 توتی وریلور انلورک رعایتی اولدر و بو کیجه مولود اوقو تدرکوز
 الله تعالی ثوابی مرحومک روح پر فتوحه ارشدرب حسنود
 ایلیه حظ ایلد کلشومی و بو کون باصدی هر ان خیره
 متظروز حقندن اوماز که خیلور میسر ایده
 لومالیه رعایت اولنماق خصوصی دنلمش بهر حال بر مقدار
 توتی وریلور انلورک رعایتی اولدر و بو کیجه مولود اوقو تدرکوز
 الله تعالی ثوابی مرحومک روح پر فتوحه ارشدرب حسنود
 ایلیه حظ ایلد کلشومی و بو کون باصدی هر ان خیره
 متظروز حقندن اوماز که خیلور میسر ایده

بصره بکلر بکیلکه ذکیه بکی درویش علی بک مناسب اولدوغی بغداد و دیار بکر بکلر بکیلوی و امراء بصره عرضلر کوندرمشلر عتبه علیایه تذکره یازیلوب ارسال اولندی و دلسون دیوا شارت ایلیه سن و بو کلان اولاق بوکون اون بر کوندر استانبولدن چیقان حسن چاوش اول کون اختامدن صکره چورلی ناک ثوته طرفنده راست کلمش بو قیاس اوزره بوکون اون بر کوندر حسن چاوش استانبوله واصل اولالی چورلیدن صبحدک استانبوله وارور و قوشاقدن صکره جه ثوته قیایه کچوب کیدر سه بلصکه ازیکمیده وارر محصل کلام یننجی کون دولتویه واصل اولور زیرا غایتده بزرگ کیدر مش و حسن چاوشدن صکره کیدن کیمین فلبده کیمین دنخی بروده صتاشمشلر بکلر بکیلک و دلسون دیو عرض اوزرنده یازلسون بوزم تذکره ده اشارت ایده سن»

»Poslao si pismo koje je došlo od Njegove ekscelencije Pertev-paše. Sada je konceptirano jedno pismo iz usta srećnog cara i ono je dobilo jedan oblik sličan carskim pismima. Vidi, ako ima original, zamotaj ga, zapečati i pošalji. Spomenuto je i odavanje priznanja njegovim ljudima. Svakako daće im se povišica, to je za njih priznanje.

Proučite večeras mevlud. Neka uzvišeni Allah nagradu od toga podari blagorodnoj duši umrlog i neka je učini zadovoljnom.

Danas je nastupio dvadeset i prvi dan. Svaki čas očekujem vijesti. Uzdám se u Pravednog, da će dati da bude dobro.

I ako bogda, mi ćemo svakako doći u Budim. Dok se tamo ne stigne, stvar neće biti dobro. S obzirom na to, a pošto ima jedna tvrđava koju nazivaju Vilagoš, čim je Pertev-paša zauzme, ako erdeljskom Sigismundu Janošu bude potrebno, neka mu dade nekoliko begova od temišvarске vojske, a da sa ostalom vojskom dođe pravo u Peštu i da dođe u carsku vojsku.

Rečeno je da će se prilikom mevluda utrošiti 500 filurija za šećer. U ovakvim vremenima, koliko god bude troška, ne znači ništa. Sasvim je dobro što je dato onima koji rade u tvrđavi.

Navedeno je, da se na vani govori, kako je caru Selimu Hanu poslat čauš. Sigurno je da to govori ološ. Ali se po njihovim riječima ne postupa. Ne osvrćimo se na to. Ko je rekao onu riječ glavnom ljekaru? A kakav su odgovor oni dali? Da zaplačeš, što carski harem nije siguran. Da uzvišeni Allah dade dobro! Treba se truditi do petnaestog ovog mjeseca.

Jedna mi je stvar pala na pamet. Skrojite nekoliko zimskih odijela za cara, te putne čizme i duge čarape. I za ovo se pobrinite u ovih nekoliko dana.

Tvoje staranje za Kapu-oğlana neka opet bude tajna. Neka više ne uzima u usta takve riječi. Ako se pruži ruka na Kapu-oğlana, izgleda da je bolje praviti se nevješti, nego da se čuje tvoj glas. Oni koji iznose kojekakve riječi o ovoj tajni, kada sa srećom dođe, njima će se zgodnom prilikom reći i oni će kako treba biti kažnjeni.

A pripremu za časni mevlud da ne duljiš. Sada se ne može naći šećera. Dosta je bilo dukata na zajam. Oni koji će doći na mevlud to su »üzengi ağaları«. Treba da dođe mnogo ljudi. Svakako taj običaj treba izvršiti onako kako je to uobičajeno. Na kraju neka se smatra kao putnički. Ako se bude držao kratko, mi narod se neće zamoriti.

Osim isprave, da svoje pismo staviš u teskeru tako, (kada se otvori, da mi u ruku ne dođe najprije tvoje pismo, pa da se u narodu misli da je carevo pismo.

Sada je od strane Basre došao čovjek. Beglerbezi Bagdada i Dijarbekra i zapovjednici Basre poslali su izvještaje, da je basranski beglerbeg Feruh-paša umro, te da bi za basranskog beglerbega bio podesan Derviš Ali-beg, sandžakbeg Zekije. Napisan je predlog Visokom podnožju. Da na njemu naznačiš »Neka se dađe«.

Danas je jedanaest dana otkako je krenuo iz Istanbula ovaj pismonoša, što je došao. Prvi dan poslije akšama njega je Hasan Čauš sreo s onu stranu Čorlu'a. Prema tome danas je jedanaest dana, kako je Hasan Čauš stigao u Istanbul. Ako bude iz Čorlu stigao u Istanbul do zore i ako bude pred podne prešao na onu stranu i otišao, stigao je u Iznik. Ukratko, on je do Srećnog stigao sedmi dan, jer izgleda da ide vrlo brzo. S onu stranu Filibe ima Harmanlu, tu su sreli kapudžije, koje su otišle poslije Hasan Čauša. A čauše koji su otišli poslije toga; neke su sreli u Filibi, neke još bliže ovamo.

Neka se na »arz« u ne piše da se dađe beglerbegluk, nego ti naznači na mom predlogu«.

2

Istanbul, Başvekkâlet Arşivi, Kâmil Kepeci tasnifi, Ahkâm defteri, br. 67/7.

« سبب تجریر یازله که حالیا ولایت بوسنه زعما سندن لواء کلیس پنجیکنه امین اولان ابراهیم زعیم تحویلندن سنه ۹۷۷ شعبانک التجی کوتنده واقع اولان لواء مزبوره أسیرلری پنجیکی رسومی محصولندن کندو لندن خزانه عامر مه اشبو سنه ۹۸۰ صفر یئک اون پنجی کوتنده اون سکزیبک اقیچه تسلیم اولماغن اشبو حکم شریفم ویرلدی تحریرا ۱۱ صفر ۹۸۰ »

»Kao povod pisanja neka se napiše ovo:

Pošto je iz tahvila Zaima Ibrahima, jednog od zaima Bosanskog vilajeta, koji je povjerenik za pendžik u Kliškom sandžaku, na dan 11 safera ove 980 godine predano državnoj blagajni 18.000 akči iz prihoda od pristojbi pendžika zarobljenika navedenog sandžaka, što je nastalo 6 dan šabana 977 godine, to se izdaje ova carska isprava.

Pisano 11 safera 980 godine« (23-VI-1572).

3

Istanbul, Başvekkâlet Arşivi, K. Kepeci tasnifi, Ahkâm defteri, br. 67/7, list 81.

« سرای و نوتوه قاضیسنه و مقاطعات ناظرینه حکم یازله که صاغ غز باجماعتندن لواء بوسنده واقع اولان باشتهاه اقتجیان طایفه سنک حالیا سنه ۹۷۶ ده واجب اولان رسوم جمعنه مأمور اولان مصطفی نام قلوب درگاه معلامه کلوب خزانه عامر دهن بکا ویریلن نشانلو رسوم دفترنده مقید اولان بعض باشته صاحبانیک اسامیلرینی تبدیل و بعض کسسنه لر باشته لر ائره صاتمغله و بعض داخی مواضعه ایتیکله اهالی قویدن طلب اولدوقده هوسنه الی کلان باشته لر رسایلرین ویرمکده تغلل ایدوب بونده بو مقوله باشته لر یوقدو دیو ویرلکله مال میویه غدر و بکا حیف اولورد دیو بلدور دوکی اجلدن بیوردمکه حکم شریفم واردقده ارسال

اولتان رسوم دفترلرینه نظر ایدوب کوره سز قدیمدن رسبی الی کلان باشتنه لروک رسومی اهالی قویند معلوم ایدنوب باشتنه صاحبی کیملر ایسه بولدورب دفتر موجنبه مقید اولان خراجلو باشتنه لرین بیقصور طلب و مذکور قوله تحصیل اتدورب و الا اول باشتنه لری بالفعل کملر ضبط ایدرلرسه تحصیل اتدوره سز و بعض سپاهی طایفه سی کندولر و ادماری ضبط ایلدوکاری باشتنه لروک بر عشرين و یوروز دیو تعلل ایدرلرسه انلره داخی تنبیه و تأکید ایلیمه سز کی مانع اولیمه لر و بالجمله مذکور رسوم جمعنه مانع اولانلری اسملری ایله یازوب درکاه معلامه عرض ایلیمه سن شویله بله سن دیو تحریرا فی ۲۰ صفر سنه ۹۸۰ »

»Neka se napiše zapovijest sarajevskom i neretvanskom kadiji i inspektoru za mukate ovo:

Na moj visoki dvor došao je moj sluga iz odreda »Sağ gureba« po imenu Mustafa, koji je zadužen da kupi pristojbe obavezne za 976 godinu od akindžijskih baština, koje se nalaze u Bosanskom sandžaku. On je izvjestio ovo: »Neki posjednici baština koji su zavedeni u defteru za pristojbe sa carskim znakom (tugrom), koji mi je predat od državne blagajne, promijenili su svoja imena, a neki su svoje baštine prodali t'rugom, a neki su opet napravili fiktivne ugovore. I zbog toga, kada se od stanovnika sela zatraže, oni izbjegavaju da dadu baštinske pristojbe, koje se po običaju uzimaju svake godine, izgovarajući se da takvih baština tu nema. Time se nanosi šteta državnim prihodima, a meni nepravda«.

U vezi s tim zapovijedio sam slijedeće:

Kada dođe moja časna zapovijest, pogledajte i vidite poslane deftere. Nastojte da od stanovnika sela saznate za pristojbe baština, koje su od starina po običaju kupljene. Pronađite one koji su posjednici baština i u smislu deftera tražite bez manjka upisane haračke baštine i omogućite spomenutom slugi da ih naplati. U protivnom naredite da se naplati od onih koji faktički drže te baštine.

A ako to neke spahije budu izbjegavale pod izgovorom da će dati jednu desetinu od baština, koje se oni sami ili njihovi ljudi zauzeli, opomenite ih i ponovo upozorite, da ne prave smetnju. A imena svih onih koji ometaju kupljenje spomenutih pristojbi popišite i izvjestite moj uzvišeni dvor.

Tako da znate. Pisano 20 safera 980 godine« (2-VII-1572).

4

Istanbul, Başvekkâlet Arşivâ, K. Kepeci tasnifi, Ahkâm defteri, br. 67/7, list 120.

« سرای و نرتوه قاضیسنه حکم یازله که حالیا قوموه عرض کوندروب سرای قضاسنه تابع اون ایکی خبانه لور آقوه نوغه نام قویه قوبنده صعب درنبد واقع اولغله ایشده و رورنده یه نیجه دفعه ضرر واقع اولوب قویه مزبورده واقع اولان کاربان سرای اله معا کوزدلسی محتاج تام اولمین قویه مزبورده خلقی تکالیف عرفیه و جره خوردن و میروایه متعلق اولان خدماتدن معاف و مسلم اولیق ایچون ذکر اولتان درنبد و کاربان سرایی کوروب و کوزتمکه عهده لرینه قبول اتدوکاری سبدن قویه مزبورده خلقی وجه مشروح اورزه معاف و مسلم اولیق ابنده حکم شریف عالیشان عنایت و صدقه بیورلق رجاسنه عرض اولندی دیو.

بلدرمش سن امدی ذکر اولنان راقوه نوجه نام قویه عرض اولندوغی اوزره محل مزبورده دربندی و کاربان سرایی کورب کوزتمک اوزره تکالیف عرفیه دن و جره خوردن معاف اولوق امور اولشد بیوردوم که حکم شریفم واردوقده مذکور قویه اهالیسی محل مذکورده قانون اوزره دربند خدمتی ادا ایلوب مادامکه مال میوییه و اینده و رونده یه و رعایایه مقید اولوب و مذکور کاربان سرایی کوروب کوزدوب خدمتارنده قعودلری اولیه امر اولنان اوزره تکالیف عرفیه دن و جره خوردن و بکلر خدمتندن معاف اولالار مذکورلره کمنسته مانع و مزاحم اولیه و بعد النظر بو حکم شریفی اللزیده ایقا ایده سن شویله بله سن ۲ ربیع الاول سنه ۹۸۰ »

»Neka se sarajevskom i neretvanskom kadiji napiše ova zapovijest:

Poslao si ná svoju Portu izvještaj i izložio ovo:

Pošto se u blizini sela zvanog Rakova Noga sa 12 kuća, koje pripada sarajevskom kadiluku, nalazi jedan težak klanac, to je više puta nastajala šteta onima koji dolaze i prolaze. S obzirom da ga je neophodno potrebno čuvati zajedno s karavansarajem, koji se nalazi u spomenutom selu, a kako je narod navedenog sela — da bi bio oprostjen i oslobođen običajnih tereta, džerehora i službi koje se tiču sandžakbega — preuzeo na se gledanje i čuvanje spomenutog klanca i karavansaraja, to je podnesena molba da se izvoli podariti uzvišena časna zapovijest u pogledu toga, da narod spomenutog sela bude oprostjen i oslobođen na opisani način.

S obzirom na to izdata je moja zapovijest, da spomenuto selo zvano Rakova Noga bude oprosteno od običajnih (zakonom usvojenih) tereta i od džerehora s tim, da — kao što je izloženo — gleda i čuva klanac i karavansaraj u navedenom mjestu. Naredio sam ovo:

Kada dođe moja časna zapovijest, neka stanovnici navedenog sela vrše po zakonu službu u klanacu na spomenutom mjestu. I dokle se god oni budu starali za državni prihod i za one koji dolaze i prolaze kao i za raju i budu gledali i čuvali spomenuti karavansaraj, a ne bude manjkavosti u njihovoj službi, neka su po tome kako je naređeno oprostjeni od običajnih tereta, od džerehora i od službe begovima. Neka to niko ne sprečava i ne osporava.

Pošto pregledaš, ostavi im (u ruci) ovu zapovijest. Tako da znaš.

2 rebiul-evela 980 godine« (13-VII-1572).

5

Istanbul, Başvekkâlet Arşivi, K. Kepeci tasnifi, Ahkâm defteri, br. 67/7, list 143.

« حالیا بوسنه سنجانلی بکی محمد بك تحویلندن سنه ۹۷۴ ده واقع اولان سکتواد سفرتده میوی ذخیره بها سندن کندوده اولان ۱۹۴۰ اقیچه و صاغ بلوک علوفیجیلرنده اولان ذخیره بها سندن خزانه عامرهمه سنه ۹۸۰ صفرنیك اون طقوزنجی کوتنده کندوده اولان ۱۹۴۰ اقیچه علوفیجان جماعتنده اولان ذخیره بها سندن تقدیه و فلوری بها سندن ۳۷۵۸۹ اقیچه که جمله ۳۹۵۲۴ اقیچه و سنه مزبورده صفرنیك یکر میسنده داخی نقدیه و فلوری ۵۳۸۳ اقیچه که جمعاً ۴۴۹۱۲ اقیچه تسلیم اولنساغن اشبو حکم شریفم و یوردلی شویله بله لر ۱۱ ربیع الاول سنه ۹۸۰ »

»Pošto je iz tahrvila sadanjeg bosanskog sandžakbega Mehmed-bega, od vrijednosti dižavnih namirnica u iznosu od 1940 akči što je ostalo pri njemu na vojni kod Sigeta, koja je bila 974 godine, i od vrijednosti namirnica što je bilo kod odreda »Sağ bölük ulufecileri«, predano državnoj blagajni: 19 safera 980 godine 1.940 akči, što je bilo kod njega, i 37.589 akči u gotovu novcu i filurijama od vrijednosti namirnica što je bilo kod odreda »Ulufeciyan cemaati«, tj. ukupno 39.529 akči, a 20 safera navedene godine 5.383 akče u gotovu novcu i filurijama, što ukupno iznosi 44.912 akči, to je izdan ovaj moj časni »hüküm« (carska isprava).

Tako da znaju.

11 rebiul-evela 980 godine« (23-VII-1572).

6

Istanbul, Başvekâlet Arşivi, K. Kepeci tasnifi, Ahkâm defteri, br. 67/7, list 192.

« سبب تحریر یازله که سابقاً بوسنه سنجانلی بکسی حسن بک درگاه معلومه عرض کوندرود بوسنه
سنجانده برجه ناحیه سنده سردنه رودشته و برداریه و غورنه رودشته و یومونشته نام محله لره یدی رایاسی ایله کنز
اولان وقمان نام ذمی مرد اولوب یونه صلی اوغلی کلیسوره نام ذمی کنز نصب اولونوب یدنه برات شریف
صدقه اولنمش ایکن براتی ضایع اولوب و مذکور هر وجهله یرار و مال میری جمعنه سعیدار اولتین اسلوب
سابق اوزده اخر برات شریف رجاسنه عرض اولندی دیو بلدرمش امدی مذکور کلیسوره نام ذمی مرقوم متوفی
وقمان نام ذمی نک یونه کنز تعیین ایدوب بو برات جدید همایونی ویردوم و یوردومکه واروب محل مزبورده
کنز اولوب اولیکلان عادت و قانون اوزده کنزک خدمتن ادا ایده مادامکه ذکر اولتان محالری شندوب احیا
و تعمیر ایدوب و مال میری جمعنه واروب قوللوم و امانیه کوکی کبی معاونت و مظهرت ایدوب خدمتده مجد
اولوب ماله شعی اولوب قصوری اولیه مقدا مذکور بابایی کنزک خدمتی مقابله سنده ولایت دفتری موجنبه نه وجهله
اولیکلمش ایسه بودخی اولوجهله اول و خارج از دفتر خیسانه بولدقه درت نفر رایایه متصرف اول شو یله ییله سز
° ربیع الاخر سنه ۹۸۰ »

»Kao povod pisanja neka se napiše ovo:

Bivši bosanski sandžakbeg Hasan-beg poslao je mom visokom dvoru izvještaj i izložio ovo:

Umrno je šticienik po imenu Vukman, koji je bio knez za mjesta Srednje Rudište, Berdarje, Gornje Rudište i Jumnište u Birčanskoj nahiji u Bosanskom sandžaku, te je na njegovo mjesto postavljen za kneza njegov rođeni sin šticienik po imenu Klisura. I ako mu je podaren časni berat, nestao je taj njegov berat. Pošto je spomenuti vrijedan u svakom pogledu i marljiv u prikupljanju državnih prihoda, to je predložena njegova molba za drugi časni berat.

S obzirom na to, mjesto šticienika po imenu umrlog Vukmana, postavio sam za kneza navedenog šticienika po imenu spomenutog Klisuru i izdao sam ovaj novi berat i zapovijedio ovo:

Neka dođe i bude knez u navedenom mjestu te neka vrši kneževsku službu po utvrđenom običaju i zakonu. Dokle god on bude radio na podizanju, oživljavanju i popravljaju navedenih mjesta i dolazio za prikupljanje državnih prihoda te kako treba pomagao povjerenicima i bio u službi marljiv i koristio u kupljenju mojih prihoda, a ne bude u tom imao manjkavosti, neka i on bude knez isto onako kako je prije prema vilajetskom defteru za kneževsku službu bio njegov otac. A kada nađe nomada izvan deftera, da ima pravo na četiri rajetina. Tako da znate. 5 rebiulahira 980 godine».

RÉSUMÉ

UNE LETTRE DE DIRECTIVE DE SOKOLLU MEHMED PACHA ET QUELQUES DOCUMENTS RELATIFS À LA BOSNIE

L'attitude prudente et les mesures convenables de Sokollu Mehmed Pacha, grand-vezir de Soliman le Magnifique, qu'il avait prises après le décès de ce souverain à la conquête de Szigetvár sont mentionnées dans nos chroniques. Par exemple, les chroniqueurs turcs comme Peçevi et Selaniki qui, le dernier, avait lui-même pris parti à la campagne en ce moment-là, racontent suffisamment sur l'activité et les mesures du dit grandvizir qu'il avait prises dans ce cas; Feridun Bey, le secrétaire particulier de Sokollu, a peint en détail les événements qui s'étaient passés et lesquels il a exposés dans son oeuvre rédigée exclusivement pour cette expédition et intitulée »Nuzhat al-Esrar der Sefer-i Sigetvar«.

Toutes ces sources nous expliquent que ce Sadrazam était un homme très sage et prudent, comment avait-il agi après le décès du Sultan Suleyman et quelles mesures il avait prises pour empêcher la diffusion de cette triste nouvelle. Nous ajoutons à ceux-ci, un autre document aussi, que nous avons réussi de trouver, aux derniers temps, dans les Archives de Topkapı Sarayı: c'est une lettre de directive de Sokollu Mehmed Pacha à ce sujet, adressée à un personnage du Harem impérial, probablement à Cafer Aga, le Silahdar. Celle-ci nous donne quelques éclaircissements à propos des actes et des mesures de précaution du Sadrazam. Cette lettre a été écrite le 27 septembre 1566, c'est à dire 21 jours après la mort de Soliman le Magnifique, à la suite des envers des actions militaires en Transylvanie, où les troupes turques étaient sous le commandement de Pertev Pacha, et des rapports de celui-ci. Le Premier Vizir avait l'intention de marcher à la tête de l'armée sur Budim où il pourrait se rallier avec celles de Pertev Pacha. Il fait mention, d'autre part, de Mevlud qu'on lira pour le repos de l'âme du Padichah défunt, et de la question d'ulak (le courrier) que l'on avait envoyé auprès du Chehzaheh (Prince) Sélim, à Manisa, et enfin, il affirme de l'approbation concernant la nomination d'un nouveau Beglerbeyi à Basra.

Quant aux autres documents qu'on a cités ici, ils ont été aussi trouvés nouvellement dans nos archives. Ce sont, pour la plupart, des ordonnances, des hukums (sentances) et des bérats (décrets) relatifs au Sandjak de Bosnie, à cette époque-là.

L'un de ceux-ci se rapporte à l'impôt de pencik du Liva de Klis (Klis), le deuxième aux bachtinās d'alkindjis du Liva de Bosnie, le troisième touche l'obligation de derbenddjî des populations d'un village du Kaza de Sarajevo, et le dernier est un nouveau bérat (décret de nomination) délivré à un knez résidant dans un lieu de ce sandjak.